

SKUP 2003

6 reportasjer om en barndom

Medarbeider: Toril Risholm

Publikasjon: Stavanger Aftenblad – på lørdagssiden "Vi og Våre"

Publisert: Våren og høsten 2003

Medium: Avis

Adresser:

Journalist: Toril Risholm. Stavanger Aftenblad. Lars Oftedals Hus, Postboks 229, 4001 Stavanger

Telefon: Mobil 48024614

Redaksjon, Stavanger Aftenblad. Lars Oftedals Hus, Postboks 229, 4001 Stavanger

Telefon: 05150

Innhold

Reportasjen som metode

Sviket, eller kanskje unnfalldenheten, mot barn

Klassisk metode-journalistikk – fungerer den på alle typer journalistikk

Justeringer

De usynlige barna

Bakgrunn

Problemstilling

Aktualitet

Dokumentasjon vis á vis psykiatrisk sykehus

Dokumentasjon vis á vis kommunen

Skriveprosess og utvelgelse

Anonymitet eller ikke

Alene i skolegården

Bakgrunn

Aktualitet

Anonym eller ikke

Problemstilling

Dokumentasjon

Skriveprosessen

Mamma kan ikke bli mor

Bakgrunn

Aktualitet

Problemstilling

Anonymitet eller ikke

Dokumentasjon

Skriveprosessen

Vi har en drøm

Bakgrunn
Aktualitet
Problemstilling
Anonymitet
Dokumentasjon
Skriveprosessen

Kjærlighetsbarnet

Bakgrunn
Aktualitet
Problemstilling
Anonymitet eller ikke
Dokumentasjon
Skriveprosessen

Jeg er et NS-barn

Bakgrunn
Aktualitet
Problemstilling
Anonymitet eller ikke
Dokumentasjon
Skriveprosessen

Jeg har i snart tre år hatt ansvaret for "Vi og Våre" - ei fast lørdagsside i Stavanger Aftenblad. Som navnet sier, er dette ei side som i hovedsak handler om mellommenneskelige relasjoner. "Vi og Våre" er nærmest en institusjon i Aftenbladet og har eksistert i 60 år.

Jeg hadde i utgangspunktet et "enkelt" mål da jeg overtok. Jeg ville treffe folk. Komme dem tett inn på livet og fortelle historien deres. Men historiene skulle ha en allmenn interesse ut over det private. De skulle ha relevans i den offisielle debatt. Personene skulle i størst mulig grad stå fram med fullt navn og bilde.

Jeg bestemte meg for å bruke reportasjen som metode og sjanger. Reportasjen gir rom for den gode historie, den personlige stilen og det allmenne i det private, samtidig som den kan være kritisk og undersøkende. I reportasjen kan man bruke observasjon og spille på emosjon, konflikt og handling. Gjennom reportasjen mente jeg å kunne bygge opp en strategi eller en metode for å unngå å havne ut i sentimentalisering og sosialpornografi. Selve skriveprosessen blir med andre ord et viktig metoderedskap.

Sviket mot barna

Av siste års produksjon har jeg valgt ut 6 reportasjer som alle har en felles rød tråd – nemlig de voksnes svik mot eller kanskje heller unnfalldenhet overfor barn. Ingen har, så vidt jeg vet, måttet forlate jobb eller mistet sosial status som følge av mine artikler. Hovedmålet mitt var å utfordre leseren. For det jeg tok opp, var noe som kan skje i ethvert nabolag eller ligge på hvilket som helst saksbehandlerbord. Noen visste. Spørsmålet var hva vi gjorde. Alle vi som tenkte at dette ikke var vår sak.

Disse seks artiklene omhandler følgende tema:

- 1: «De usynlige barna» - barn av psykisk syke
- 2: «Alene i skolegården» - mobbeofferet
- 3: «Mamma kan ikke bli mor» - intervju med fostermor, biologisk mor og deres «felles sønn»
- 4: «Vi har en drøm» - en mors og søsters kamp for en funksjonshemmet bror og sønn
- 5: «Kjærlighetsbarnet» - historien om en tyskerunge
- 6: «Jeg er et nazi-barn» - historien om barn av nazister.

I gjennomgangen av de seks historiene vil jeg dokumentere følgende:

- 1: Hvorfor de ble skrevet på det aktuelle tidspunktet.
- 2: Kravet til dokumentasjon
- 3 Skriveprosessen som omfatter både hva jeg velger å ta med, bruk av skriveteknikker og moralske avveininger underveis.

Klassisk metode-journalistikk – funker den på alle typer journalistikk?

Vi har valgt å sende disse seks reportasjene over til SKUP selv om de på mange måter skiller seg ut fra den klassisk undersøkende journalistikk, der de faste metodelementene; avdekking, bekreftelse, dokumentasjon og verifiserbare hypoteser, dominerer. Årsaken er at den type journalistikk som mine saker representerer, utløser vel så mange metodeutfordringer. Da SKUP er en metodepris, er det viktig at vi også tar høyde for metoddebatt- og utvikling - også innenfor andre sjangrer enn den klassiske nyhets/gravejournalistikken.

Jeg har i mange år jobbet som næringslivsjournalist. Jeg har drevet research på klassiske næringslivsfelt. Og den klassiske metoden via hypotese, avdekking, bekreftelse og dokumentasjon, var et godt arbeidsredskap når man steg for steg fulgte en korrupsjonssak, et underslag eller, eller som jeg gjorde som en av de første journalister i Norge i 1992, å bedrive dybde-research på nordsjødykkernes situasjon.

Nå jobber jeg med en helt annen type intervjuobjekter og i en annen sanger. Jeg jobber mye med overgrepssaker både seksuelt og sosialt, samt psykiatri, rus og barnevern. De fleste saker med en sterk subjektivitet i historien. De er derfor metodisk sett vanskeligere. De er ofte unntatt offentlighet. Journalisten har kun tilgang via intervjuobjektet. De er forbundet med taushetsplikt og handler ofte om enkeltskjebner og intervjuobjektets subjektive oppfatning og følelser. Samtidig er dette viktige saker for en avis.

Jeg vil gi følgende eksempel:

Jeg har flere ganger intervjuet kvinner anonymt på Krisesenteret. De har fortalt om mishandling og vold, ofte psykisk mishandling. Man kan ikke se skaden. Man har bare deres ord på at så har skjedd. Samtidig vet man at det er mye forskning som dokumenterer mishandling og kvinnevold. Kvinner kommer i en jevn strøm til krisesentrene, og de forteller noenlunde de samme historiene. Det er med andre ord en slags offentlig bekreftelse på at kvinnemishandling skjer.

Men hvordan skal man så løse saken korrekt etter de klassiske metodekriterier?

Man kan snakke med mishandler, vitner, naboer, for å dokumentere påstandene om mishandling. Men vil dette da være i tråd med eventuell løfter om anonymitet, vær-varsom-plakaten, og vil det ivareta anonymitets-hensynet til eventuelle barn? Og vil de svar man får, bekrefte, avkrefte eller gi sikker dokumentasjon på at mishandling er skjedd?. Man kan prøve å få tilgang til legejournaler, men vil de nødvendigvis bekrefte mishandling?

Det enkleste ville kanskje ha vært å vente til saken ble anmeldt og til det foreligger en siktelse. Da har man metodisk sett mer å spille på.

I praksis løses en slik sak oftest ved at kvinnen intervjues anonymt. Journalisten bestreber seg på å holde en høy grad av anonymitet i beskrivelsen for ikke å avsløre eventuell mishandler og familie. Man bygger ut saken ved å intervjuer voldsforskere, folk ved krisesenteret og politiet.

Men oppfyller denne løsningen de klassiske metodekriteriene? For selv om en sak kjøres anonymt, må de vel oppfylles.

Noen av de samme dilemmaene står jeg overfor i noen av disse seks innsendte reportasjene mine. Hvordan skal jeg dokumentere, i henhold til klassisk metodekrav, en tapt barndom for fire søsken som vokste opp med psykisk syke foreldre? Eller at en 14-åring følte seg så mobbet at han mistet livsgnisten i en periode når jeg samtidig skal gi han full anonymitet? Hvordan skal jeg dokumentere krigsbarnas opplevelse av en ødelagt barndom 30-40 år etterpå?.

Justeringer

Jeg har måttet endre eller modifisere metodene mine etter at jeg sluttet som næringslivsreporter og gikk over på denne journalistikk. Endringene er tydeligst på følgende områder.

Jeg må bruke mer tid på en tillitsskapende prosess mellom meg og intervju-objektet. Ofte må vi møtes flere ganger før de tør gå i dybden på historien sin. Jeg må vise at jeg stoler på

dem, samtidig som jeg skal være objektiv, undersøkende og i utgangspunktet skeptisk. Mange av dem har ikke vært i kontakt med eller blitt intervjuet av en journalist tidligere.

Jeg kommer oftere i et etisk dilemma enn tidligere, uten at jeg kan lene meg tilbake på den tradisjonelle metoden og finne svar der. I utgangspunktet skal intervjuobjektene mine stå fram med navn selv i en personlig relatert historie. Men jeg må være overbevist om at de takler belastningen. Jeg har hensyn å ta til andre involverte bipersoner som barn, foreldre etc, som trekkes direkte inn i saken (for eksempel saken om barn av psykisk syke foreldre – intervjuobjektet hadde tre andre søsken).

Jeg må i større grad stole på egne vurderinger, erfaring og intuisjon når jeg tar saken. Eller rett og slett få så mye informasjon at jeg stoler på intervjuobjektet.

Disse sakene er vel så krevende metodisk som mine klassiske metode-gravesaker i næringslivet. Når jeg bestemmer meg for å gå for en sak, som for eksempel mobbing eller krigsbarns opplevelser, driver jeg grundig temasøk. Snakker med forskere, undersøker forholdene lokalt, samt med de involverte i saken der det er mulig.

I en av de innleverte sakene mine, er personer og sted anonyme, nemlig i artikkelen «Alene i skolegården».

En gutt på 14 år forteller at han ble mobbet slik at de valgte å skifte skole. Han får være anonym. Det samme får mora være. Jeg har ikke gitt skolen eller skolesjefen tilsvarsmulighet i saken. Jeg valgte det bevisst ut fra løftet til gutten og foreldrene om anonymitet. På den andre siden valgte jeg å skrive saken med høy grad av anonymitet der intet geografisk eller lokal skulle avsløre skolen for allmennheten. Mangelen på tilsvarsrett er her et brudd på klassisk metode. Men jeg mener det noen ganger må være rom for denne typen journalistikk som i dette tilfellet her gjelder den svake part.

Jeg har ofte følt i disse sakene at jeg har balansert på en metodisk knivsegg. Og jeg legger åpent fram de dilemmaer jeg står overfor i disse sakene. Jeg gjør det også i håp om å kunne skape en debatt om de journalistiske metoder i slike saker.

DE USYNLIGE BARNA

Reportasjen sto på trykk lørdag 8. november 2003

På høstparten i fjor fikk jeg en telefon fra ei kvinne fra Rogaland, (navn slettet fra metoderapport 5. juni 2010 etter anmodning fra journalisten – heretter kalt N.N). Hun var 56 år og jobbet selv innenfor barnepsykiatrien. Mor hennes, som døde for flere år siden, hadde gått inn og ut av psykiatrisk sykehus i nærmere 30 år. Far hennes, som også var død, hadde vært alkoholiker. Hun og tre søsknene hadde vokst opp i dette hjemmet på Eiganes på 50-60- og 70-tallet - i ett av de bedre strøk i Stavanger. Hun ville vi skulle skrive om hvordan barn av psykisk syke ble glemt av det offentlige. Hun hadde en gang tidligere vært i kontakt med oss, men blitt avvist. Nå hadde hun imidlertid fått tilgang til moras journal. Jeg noterte henvendelsen og avtalte at jeg skulle ta kontakt seinere.

Problemstillinger

Men allerede på dette tidspunkt visste jeg at dette var en vanskelig sak. Den inneholdt to tabu-områder, nemlig psykisk syk mor og en alkoholisert far. Begge var døde og dermed ute

av stand til å gi sin versjon eller forsvare seg. N.N. hadde tre andre søsken jeg måtte ta hensyn til – i tillegg til andre, men dog fjernere slektninger.

De fire barna var tilsynelatende sviktet på minst to fronter – av psykiatrien og av barnevern/skole og sosialvesen i bydelen sin. Opplevelsene lå mange år tilbake i tid. Jeg måtte, så langt jeg kunne, dokumentere sannhetsgehalten i historien.

Aktualitet

Jeg hadde altså et krav om at reportasjene på «Vi og Våre» skulle være aktuelle og allmenne. Jeg visste det Schizofrenidagene snart skulle holdes i Stavanger – en internasjonal psykiatri-kongress der hovedfokus i år var barn innen psykiatrien. Jeg valgte å skrive historien til N.N. i forkant av denne kongressen. Målet mitt var i det minste å kunne påvirke debatten under kongress-dagene.

Dokumentasjon vis á vis psykiatrisk sykehus

Jeg og N.N. møtte hverandre først gang på mitt kontor. Hun hadde et stort behov for å fortelle. Historien var innfløkt. Jeg ba om å få låne hennes kopi av moras journal. Jeg fikk ta kopi av den. Deretter ba jeg om et nytt møte med henne.

I mellomtida gikk jeg gjennom journalen. Lette etter tisdangivelser og notater som kunne bekrefte historien hennes – som innleggelse, utskrivninger, permisjoner og medisiner, samt hvor og når barn og familieforhold ble nevnt i journalen. Jeg fant ytterst få og meget sparsomme referanser til barn og hjemmeforhold i journalen. Ei setning her, et ord der. I begynnelsen av journalen, de første åra mora var innlagt, sto det riktignok at ektemannen konsumerte en del alkohol, men dette ble lite tatt opp i de videre journalføringer etter hvert som nye leger kom til. Først da dattera tok kontakt med sykehuset som 24-åringen og fortalte om forholdene heime, ble igjen ordet alkohol igjen brukt i journalen. Men forholdsvis kort etter ble mora utskrevet fra sykehuset.

På dette tidspunkt i researchen hadde jeg visse problem med å holde fast på det som skulle være hovedtemaet mitt, nemlig barnas opplevelser. For journal-lesninga ga meg mange input om autoritær behandling, mangel på medbestemmelse og medisiner av ei ung firebarnsmor på 50- og 60-tallet. Og N.N. ivret også for at jeg skulle ta hele dette komplekset opp i avisa.

Jeg anså det som et nytteløst å forsøke og få kontakt med behandlerne fra den tida mora oppholdt seg på psykiatrisk sykehus - fra 1957 og til hun ble endelig utskrevet rundt 30 år etterpå. Noen var trolig døde, andre pensjonister og dessuten var det dette med taushetsplikten. Journalen bekreftet imidlertid – gjennom sin mangel på henvisninger til pasientens barn og hjemmeforhold – det bildet N.N. hadde tegnet. De fikk ikke eller iallfall lite informasjon eller hjelp til å takle sin psykisk syke mor de gangene hun fikk komme hjem.

Jeg gjorde samtidig grundige søk på nettet og fant en del forskning om barn av psykiske syke foreldre. Jeg intervjuet også en tidligere overlege og nåværende psykiater ved dette aktuelle sykehuset som bekreftet at man først ble opptatt av barna til psykisk syke på slutten av 80-tallet. Før den tid ble de ikke trukket inn i behandlinga. Jeg kom også i kontakt med andre voksne barn som kunne fortelle lignende historier. Men de ble bare bakgrunnsinformasjon da jeg skrev artikkelen. Jeg lot bare én komme til orde, Frank Grude. Han var selv far til tre små barn den gang da han ble psykisk syk for åtte år siden. Han skulle selv delta på Schizofrenidagene i november. Jeg intervjuet han som et slags sannhetsvitne på at det fortsatt gjensto mye før barn av psykisk syke blir tatt på alvor.

Dokumentasjon vis á vis kommunen

Samme dokumentasjonsproblem hadde jeg når det gjaldt omsorgssvikt fra kommunen. Også her anså jeg det som problematisk å få innsyn i de gamle mappene selv om N.N. skulle be om innsyn. Et slikt innsynskrav i eldre dokumenter, ville ta forholdsvis lang tid, og ville trolig bare tjene som en metodisk øvelse. Jeg trodde på hennes fortelling, og vi diskuterte dette med eventuelle konsekvenser av å ta feil. Hun kunne nærmest på dagen fortelle når tid hun hadde oppsøkt dem. Hun beskrev detaljer fra kontorene som den gang da hun som 15-åring troppet opp hos barnevernet og hos edruskapsnemnda og ba om hjelp uten å få det. Saken lå over 40 år tilbake i tid. Jeg mente det var liten risiko for at saksbehandlere kunne gjenkjennes så lenge etter. Jeg trodde på henne, men metodisk sett er dette kanskje en svakhet.

Samtidig har jeg i slike saker som er vanskelig å dokumentere, lagt meg opp en intervjueteknikk hvor jeg tilsynelatende tilfeldig kommer tilbake til de samme detaljene i forskjellige sammenheng – i et forsøk på å sjekke sannhetsgehalten.

Skriveprosess og utvelgelse

Hvordan skulle jeg presentere de to foreldrene uten å utlevere deres nederlag og elendighet. Faren ravet jo bokstavelig talt rundt i fylla, og mora lå for det meste apatisk til sengs, eller satt like apatisk i stolen den tida hun var hjemme. Samtidig var dette virkeligheten til fire barn. Jeg kunne ikke underslå eller skjønne den.

Det er her skriveprosessen kommer meg til hjelp. Først skriver jeg råintervjuet ned slik det ble sagt, ord for ord. Deretter starter foredlingsprosessen. Jeg «rewriter» saken flere ganger. For hver gang skreller jeg bort overflødige ord og hendelser. Jeg velger et knapt språk og lar historien på en måte ligge mellom linjene – åpen for fortolkninger. Samtidig prøver jeg å legge teksten så tett opp som mulig til intervjuobjektets muntlige språk for å holde på det personlige preget. Historien skal ligge i verbet, ikke i adjektivet.

Jeg er bevisst på å bygge opp historien slik at leseren ikke hopper av. Jeg tenker på hvert avsnitt som en fluktmulighet for leseren. Det er med teksten som med reklamefjernsynet. Om spenninga ikke er på topp før reklameinnslaget, zapper leseren videre.

Jeg ber alltid noen – en kollega – eller en annen, om å lese gjennom teksten før jeg sender den til desken. Jeg er opptatt av at teksten ikke skal bikke over i det sentimentale eller sosialpornografiske.

Denne skriveprosessen jeg har skissert, bruker jeg i stort sett i alle reportasjene mine. jeg kommer derfor ikke til å tværeut disse i de kommende reportasje-analysene mine.

Anonymitet eller ikke.

N.N. bestemte seg tidlig for at hun vil sto fram med fullt navn. Jeg fikk visse betenkeligheter. Jeg tenkte på søsknene hennes, og især på ham som sluttet skolegangen som 12-åring. Jeg ba henne om å vise dem artikkelen før den står på trykk. Hun gjorde det, og de godkjente den. Samtidig hadde vi en diskusjon internt «på huset» om anonymitet eller ikke i denne saken. Vi ender opp med fullt navn og bilde.

ALENE I SKOLEGÅRDEN

Artikkelen sto på trykk lørdag den 1. november 2003

Ei fortvilt mor ringte meg tidligere i høst

Hun fortalte at sønnen hennes på 14 år var blitt mobbet. De hadde prøvde «alt» for å få stopp på mobbinga. Til slutt hadde de valgt å flytte ham over til en privat skole. Mora ville likevel ta opp dette med mobbing fordi som hun sa; «dette måtte ikke skje andre».

Jeg hadde i utgangspunktet liten lyst til å ta saken. Det hadde blitt skrevet mye om mobbing denne høsten. Den ene etter den andre hadde stått fram i avisene, også vår, og fortalt mobbehistorien sin. Jeg var usikker på om jeg kunne tilføre noe nytt.

Aktualitet

Men det som likevel trigget meg, var at statsministeren denne høsten skulle holde sin ettårsmarkering for Manifestet mot mobbing. I løpet av to år skulle det være slutt på mobbinga i skolen, og ett år hadde allerede gått. Samtidig presenterte flere media en undersøkelse som viste at mobbing fortsatt var et økende problem i Norden. Her i landet ble rundt 50.000 barn og unge daglig mobbet.

Jeg fikk ikke denne telefonen fra mora ut av hodet. Da jeg samtidig oppdaget at mobbing var ett av temaene på Schizofrenidagene i Stavanger, fant jeg den offentlige unnskyldningen for å ta opp mobbing slik at det ikke bare ble enda en personlig tragedie.

Anonym eller ikke

Mora sa klart ifra at de skulle være anonym. Hun torde ikke annet. Hun var redd belastninga ved å stå fram med navn og bilde, kunne bli for stor for sønnen. Han var fortsatt preget av mobbinga. Han hadde også i perioder strevd med å holde livsgnisten opp. Etter å ha møtt dem, var jeg enig i konklusjonen. Artikkelen måtte kjøres anonymt.

Problemstilling

Artikkelen måtte skrives på en slik måte at den ikke ble en ytterligere belastning for 14-åringen. Jeg måtte ikke lage nye ofre ved å identifisere skolen og de ungene som mobbet –. de var jo barn de også. Jeg følte jeg var avskåret fra å ta direkte kontakt med skolen og dermed få deres versjon på grunn av anonymiteten. Dette var en metodisk svakhet i klassisk sammenheng. Jeg var oppmerksom på det. Jeg måtte derfor prøve å innhente annen type dokumentasjon.

Jeg dro hjem til dem. De bor i ei bygd noen mil utenfor Stavanger. Jeg ble invitert inn på kjøkkenet, og mor hadde bakt boller. Sønnen satt ved bordet. Jeg valgte å komme uten fotograf. Jeg visste ikke på dette tidspunktet om saken holdt vann eller ikke.

Dokumentasjon

Det lå saksdokumenter og internettutskrifter på bordet foran dem. I løpet av intervjuet henviste mor flere ganger til antimobbe-paragrafer, lover og definisjoner og sa at alt dette hadde de gjort eller påpekt. Hun hadde tatt vare på en del sakspapirer og uttalelser om gutten fra barneskolen. Han hadde enkelte læreverser. Derfor hadde lærerne fra barneskolen skrevet en anbefaling til ungdomsskolen om hans spesielle behov og krav til

trygghet rundt seg. Gutten var en flink omsorgsfull og grei gutt, så ta godt vare på ham, omtrent slik sto det i anbefalinga.

Dette tolket jeg slik at ungdomsskolen måtte vite om hans spesielle behov. Mor kunne også legge på bordet notater hun hadde tatt fra telefoner og møter om mobbing ved ungdomsskolen. Det dokumenterte at det hadde vært «mobbekontakt» mellom skolen og foreldrene. Jeg fikk også se andre relevante papirer på kontakt mellom heimen og andre faginstanser som hadde kunnskap om lærevansker og mobbing. Jeg følte meg med andre ord rimelig sikker på at dette var noe som familien virkelig hadde prøvd å ordne opp i. Og 14-åringen fortalte også om enkeltepisoder i klassen og fra skolegården. Jeg valgte meg ut noen få og anonymiserer dem ytterligere slik at ikke mobberne skal kjenne seg igjen. Jeg kjente også en del til denne skolen fra før og visste at det hadde vært en del problem ved den i andre sammenheng, uten at jeg her kan gå inn på det av frykt for å avsløre hvilken skole det var.

14-åringen følte han ble mobbet. Det var en subjektiv opplevelse. Ifølge mobbeforskerne defineres mobbing som følgende: Det er mobbing når en eller flere gjør negative ting gjentatte ganger mot en annen som opplever dette som vondt eller ubehagelig.

Skriveprosessen

Kravet mitt er altså at saken skal være allmenn. Men jeg har på dette tidspunktet ingen ide om hvordan jeg skal skrive saken. Først da jeg seinere skriver ned råintervjuet slik jeg pleier, unngår jeg ideen. Denne familien har jo gjort alt rett. De er ressurssterke. De er dessuten uten den bitterheten som rammer mange i samme situasjon.

Enn om jeg presenterer saken som en slags prosess mor og sønn gjorde gjennom alle vedtak og lover?. Fikk de egentlig noe hjelp av dem? Klarte jeg å fange denne prosessen, kunne jeg samtidig gjøre saken prinsipiell utover det private.

Jeg valgte å fortette og forkorte historien, men samtidig gjøre 14-åringen til hovedpersonen. Samtidig er jeg meget bevisst på følgende. Dette er første gang 14-åringen er intervjuet. Han kommer trolig til å glemme på eller huske denne avissida. Den skal kunne gi håp – ikke ny nederlagsfølelse.

Om jeg skal holde på ideen om en prosess gjennom vedtak og lovtekster, må teksten inneholde disse – samtidig som den skal være kort og suggererende slik at leseren ikke blir videre før sluttlinja. Og metoden jeg velger, er en kjapp veksling mellom historie og lovtekster.

I denne saken har jeg også bevist benyttet meg av observasjon for å understreke det allmenne i denne saken. Bygda med bensinstasjon, kirke og samfunnshus. Gardsbikkja og tankbilen. Med andre ord: Ei helt alminnelig bygd med kjernefolk. Samtidig er dette en generell beskrivelse av ei hvilken som helst bygd. Jeg er bevisst på ikke å skrive noe som kan identifisere skolen for allmennheten og jeg holder såkalt høy grad av anonymitet. og som jeg skrev i innledningskapitlet, var det etter nøye overveielse at jeg ikke kontaktet skolen eller skolesjefen.

MAMMA KAN ALDRI BLI MOR

Reportasjen sto på trykk lørdag 15. mars 2003

Ei alkoholisert mor «mistet» de to små barna sine til ei fostermor etter at barnevernet grep inn. Disse to mødrene klarte imidlertid å samarbeide på tvers av sosial skillelinjer. I reportasjen forteller de to om omsorgen for deres felles sønn. De har valgt ikke å bli nære venner. Jeg intervjuer også sønnen, og han har klare synspunkt på barndommen og framtida. Det er ingen solskinnshistorie de forteller, men et stykke usminket virkelighet.

Aktualitet

De siste årene har det blitt arrangert en fosterhjemsaksjon i Norge. Målet er å skaffe flere fosterforeldre. Familievernkontoret i Rogaland kontakter meg. De spør om jeg kan lage «noe» på aksjonen. De har tidligere tidligere kontaktet meg under lignende aksjoner. Jeg har flere ganger skrevet artikler om mangelen på fosterhjem.

Problemstilling

Hensikten er jo god, men samtidig er faren for å bli «brukt» ved slike aksjoner til stede. Og nettopp når målet er så bra, kan den kritiske tilnærminga svekkes. Fra tidligere research vet jeg jo at det stilles spørsmål ved det noen oppfatter som manglende oppfølging av fosterforeldrene, manglende ettervern av fosterbarna etc. Men var jeg for kritisk, vil få melde seg som fosterforeldre. Og ikke ville jeg skrive en hipp-hurra-artikkel om hvor fint alt ville bli baren noen meldte seg.

Jeg bestemte meg for å intervju ei biologisk mor og ei fostermor. Jeg spurte Familievernkontoret om de kunne hjelpe meg med en slik kontakt. Jeg risikerte jo dermed at de sendte meg til de mest ressurssterke og familievern-vennlige objektene. Men jeg hadde ikke noe valg. Jeg bestemte meg for å intervju mødrene separat.

Anonymitet eller ikke

Jeg dro først heim til den biologiske mora. Det var en tøff og ærlig historie hun fortalte om årelang alkoholmisbruk og omsorgssvikt av barna. I dag var hun imidlertid tørrlagt. Jeg kom i tvil om det var rett å kjøre artikkelen med fullt navn og bilde slik vi hadde avtalt. Kunne belastningene bli for store ved å få nederlagene sine brettet ut på ei helside i Aftenbladet.

Vi gikk noen runder der jeg prøvde å forklare konsekvensene og hva hun kunne vente seg. Men dette hadde hun tenkt igjennom, sa hun. Den samme runden tok jeg med sønnen, men også han hadde ikke betenkeligheter med å stå fram – for sånn var nå en gang livet hans. Jeg traff aldri det andre barnet, ei datter, som nå var i tenårene. Fostermora hadde imidlertid informert henne, og hun fikk også lese artikkelen før den sto på trykk. Det fikk også de andre tre; fostermora, biologisk mor og sønnen.

Dokumentasjon

Den biologiske mora fortalte at hun ble mishandlet av ektemannen sin. Hun hadde flere ganger havnet på sykehus. Dette utgjorde en så viktig del av historien hennes at jeg ikke kunne utelate den. Mannen hennes levde fortsatt. Påstandene om mishandling og innleggelsene var noe som måtte dokumenteres. Selv hadde hun der og da ingen tilgjengelige papirer. Jeg kunne ha bedt henne ta kontakt med sykehuset for å få journalutskrifter, men det ville dessuten være en ytterligere belastning for henne. Jeg mente dessuten det var unødvendig ettersom jeg hadde fått bekreftet fra personer rundt henne at de hadde sett blåmerkene, og at hun hadde vært på sykehus. Jeg klarte imidlertid å finne adekvat dokumentasjon på mishandlinga og sykehusinnleggelsene uten at jeg her vil fortelle hvordan av hensyn til kildene.

Jeg intervjuet fostermora heime hos henne selv. Fostermera kunne nemlig, og uten at hun visste det, bekrefte flere av de episodene den biologiske mora hadde fortalt meg. Blant annet det første møtet mellom dem ute på terrassen en solskinnsdag i 1984. Hun kunne også bekrefte at den biologiske mora hadde ringte i fylla og ba henne komme og hente ungene.

Jeg intervjuet også sønnen. Han hadde også minner fra noen av disse felles episodene.

Skriveprosessen

For en gangs skyld var regien enkel. Jeg trengte bare å iscenesette de felles minnene og la reportasjen rulle av seg selv. Det eneste problemet jeg hadde, var å begrense stoffet og skjære det inn til beinet og passe på at leseren hang med til sluttlinja.

For ikke å ødelegge dramaturgien, valgte jeg å presentere fostermoras livsfilosofi i en egen adsak. Jeg var nysgjerrig på hva det var som dreiv henne. Hun hadde jo hatt en rekke fosterbarn opp gjennom årene.

VI HAR EN DRØM

Reportasjens to på trykk lørdag den 1. mars 2003

Det er ei mor, Birte Næsheim, som kontakter avisa og spør om vi kan skrive om mangelen på boliger for alvorlig funksjonshemmede barn i Stavanger. Hun har selv en sterkt funksjonshemmet sønn på 22 år. Han fikk som 8-åring en alvorlig hjerneskode etter en influensalignende sykdom. Jeg noterte henvendelsen og sa jeg ville ta kontakt seinere. Mora er hjelpeverge for sønnen.

Aktualitet

Jeg hadde på dette tidspunktet skrevet flere artikler om funksjonshemmede. Jeg tror gjerne det var derfor hun tok kontakt. Blant annet hadde jeg skrevet artikler om den nye transportordningen av funksjonshemmede i fylke. Etter at fylket overtok, førte det til innstramninger for flere av brukere med det resultat at de ble sittende isolert heime. Jeg hadde også skrevet flere artikler om de såkalte ressurskrevende brukere ute i kommunene, og i hvilken grad livene deres blir påvirket og styrt av en stram kommuneøkonomi. Dessuten, ved behandling av kommuneproposisjonen for 2002, ba Stortinget regjeringen utrede og fremme et forslag om en ny toppfinansiering for ressurskrevende brukere. Arbeidsutvalgets forslag var på dette tidspunktet jeg begynte på saken, ute til høring på det tidspunktet Birte Næsheim tok kontakt med meg.

Problemstilling

Jeg fikk ikke møte den funksjonshemmede gutten selv. Heller ikke ta bilde. Han trengte ro rundt seg, og han kunne ifølge mor neppe bidra med vesentlige innspill. Jeg kjente noe til historien rundt denne unggutten fra tidligere via kontaktnettet mitt. Jeg følte ingen grunn til å tvile på at mor fortalte det slik som det var. Og vi hadde de siste årene også hatt flere artikler i Stavanger Aftenblad om mangelen på omsorgsboliger for unge funksjonshemmede, samt artikler om at foreldrene til funksjonshemmede selv ville bestemme i langt større grad hvilket boligtilbud barna skulle få. Sånn sett var dette en kjent problemstilling. Det jeg ønsket å vise i denne artikkelen, er hva denne kampen for det de mente var et verdig liv for sønn og bror, gjør med dem som familie.

Det var dessuten en etisk utfordring å skrive om en person som selv ikke kunne forsvare seg. Ikke nok med at han var utagerende og funksjonshemmet, nå skulle han også presenteres i avisa. Jeg bestemmer meg for å skrive saken som om han en gang skulle komme til å lese den.

Jeg møtte mor på jobben hennes. Hun var skilt og hadde alene hatt mye av ansvaret for sønnen sin. Dessuten hadde hun ei datter som altså var storesøster til sønnen. Jeg innså snart at jeg måtte treffe dattera. Hun var en del av dette dramaet. Hun var også et offer for den kampen mor hadde ført for å gi sønnen sjansen til et verdig liv. Jeg intervjuer dem separat.

Mora var på dette tidspunkt engstelig for å «utlevere» sønnen, samtidig som hun ønsket å rette søkelyset på hvor vanskelig denne typen funksjonshemmet ungdom kan ha det. Vi ble tidlig enig om at både hun og dattera skulle få lese gjennom det som sto på trykk. Jeg hadde ingen betenkeligheter med det i denne saken.

Dokumentasjon

Hovedinformasjonen på sønnens sykdom og behov var det mor og søster som ga meg, i tillegg til at jeg med mors tillatelse ringte til det ressurscenteret der sønnen var blitt utredet. På den måten fikk jeg kartlagt behovene for denne typen skade som han hadde.

Samtidig søker jeg på internett, snakker med fagfolk og leser meg opp på temaet, både når det gjelder mangel på barne- og ungdomsboliger, politiske beslutninger, høringsutkast og medisinske rapporter om denne typen hjerneskade 22-åringen har, og hvilke framtidssutsikter denne skaden gir. Lite av dette blir brukt direkte i reportasjen, men de gir meg viktige kunnskaper under skriveprosessen. Mor gir heller ikke uttrykk for noen anklager mot enkeltmennesker i behandlingsapparatet. Det er mer de «ufølsomme» politiske vedtak og de for små økonomiske rammer som sliter henne ut.

Skriveprosessen:

Jeg velger å lage artikkelen som tre enkeltskjebner som på hver sin side er vevd inn i hverandre. Mor og datter med hver sin fortellerstemme, og 22-åringen som presenteres gjennom dem. Istedenfor å bygge ut med tall og behovsanalyser, for det har vi jo gjort i flere artikler tidligere, velger jeg å bygge artikkelen opp rundt det psykologiske – hva dette gjør med ei datter, ei søster og ei mor.

Gutten har egentlig i store perioder vært veldig utagerende, voldsom og krevende. Jeg velger ut bare noen få episoder. Jeg kunne ha beskrevet hva som skjedde den gangen da han raserte huset fullstendig. Jeg vil heller å gi leseren noen stikkord gjennom mora, så kan de legge i det hva de selv vil: Som for eksempel da hun fortalte følgende: «Så ble han tyngre – sint og utagerende. Raserte huset. Jeg innså det tidlig. Jeg kunne ikke ha ham heime».

KJÆRLIGHETSBARNET:

Reportasjen sto på trykk lørdag 8. februar 2002

Bakgrunn

Denne reportasjen er om ei kvinne på 63 år, Liv Reidun Nybø fra Bryne på Jæren. Hun var ett av de første tyskerbarna her i Rogaland, født 24. september 1941. Far hennes var tysk soldat. Som godt voksen klarte hun å spore opp sin tyske familie, men da var faren allerede død. Liv Reidun Nybø vokste opp på Jæren som datter av fienden. Hun ble mobbet av både barn og voksne som tyskerungen. Hun var, på det tidspunktet artikkelen ble skrevet, én av 122 tyskerbarn som da hadde stevnet den norske stat for brudd på menneskerettighetene. For staten har, mener hun, ikke gjort nok for å forhindre diskriminering og trakassering av krigsbarn.

Aktualitet

Stortinget hadde bare noen måneder tidligere, i november 2002, vedtatt erstatning til de såkalte tyskerbarna. Flere utenlandske aviser ga dette brei dekning, samtidig som det var forholdsvis stille om saken i norske media. Imidlertid var det skrevet mye om og forsket mye på storsamfunnets behandling av disse tyskerungene. Så temaet var kjent. Men jeg bestemte meg likevel for å ta opp disse krigsbarnas skjebne på «Vi og Våre», med utgangspunkt i at de nå endelig skulle få en offentlig unnskyldning. Målet mitt var å komme i kontakt med noen av våre egne krigsbarn her i Rogaland. Allerede på dette tidspunktet hadde jeg bestemt meg for å lage en liten miniserie på to reportasjer om det offentlige sviket mot barn av fienden. Neste artikkel skulle være om naziungene.

Det viste seg imidlertid å være ganske vanskelig å få noen av disse tyskerbarna i tale. De ville ikke, våget ikke. Og noen hadde hensyn å ta til nye halvsøsken og deres familie. Jeg klarte imidlertid, gjennom lokal research og kunnskap, å komme i kontakt med Liv Reidun Nybø. Hun hadde i mange år vært åpen rundt sin bakgrunn, og hun hadde også jobbet offentlig for å få en unnskyldning fra staten.

Problemstilling:

Det er skrevet mye lokal historie her i Rogaland om krigen og oppgjøret etterpå. Men jeg fant lite om tyskerbarna eller de kvinnene som ble kjæreste med fienden. Jeg oppdaget snart at skulle jeg skrive om barna, måtte jeg også skrive om mødrene deres, de såkalte tyskertøsene. De var på en måte to sider av samme mynt.

Jeg klarte imidlertid, gjennom lokale kontakter, å komme i kontakt med folk i Rogaland som hadde vært vitner til behandlingen av de lokale "tyskertøsene", men de ble veldig ordknappe og reserverte når jeg brakte temaet på banen. De ville ikke ha et ord i avisa. Jeg fikk også tips om kvinner som var blitt snauklip frigjøringsvåren 1945, men jeg ble advart mot å ta kontakt og rippe opp i disse sakene. Noen av kvinnene hadde skjult fortida si for den nye familien. Skulle jeg få dem i tale, måtte mye tid brukes på såkalt tillitsskapende arbeid, og jeg hadde ikke mer tid til disposisjon enn ei knapp uke.

Jeg nøyde meg derfor med å lage en adsak, nærmere bestemt en faktasak om tyskertøsene i Rogaland. Den var i hovedsak basert på intervju med Kåre Olsen som skrev «Krigens Barn», samt på den bakgrunnsinformasjonen jeg hadde fått fra lokale krigsforfattere og fra de såkalte "tause vitnene" som hadde sett, men som ikke ville snakke offentlig..

Dokumentasjon

Liv Reidun Nybø satt selv på mye dokumentasjon om faren sin og den tyske slekta. Hun hadde fått tilgang til mappa si hos Fylkesmannen i Rogaland. Hun hadde fått tilgang på korrespondansen mellom mora og "Abteilung Lebensborn" i Rogaland. Jeg fikk tilgang til dette materialet og kunne se på hvilken måte mora var blitt fanget opp av den tyske ordningen. Jeg fikk også tilgang til den korrespondansen som Liv Reidun Nybø hadde ført med staten om erstatning og oppreisning.

Derimot var det verre å dokumentere hvordan hun ble behandlet av bygdesamfunnet da freden brøt løs og i årene etterpå. Dette ble på en måte barnets subjektive opplevelse. Jeg valgte bevisst ikke å gå for mye inn i konkrete episoder, med unntak av en episode fra skolen. Den hadde brent seg fast i barnesinnen hennes for alltid. Den var om ei lærerinnen som hadde vært på besøk i Jødeland. Hun hadde tatt med seg noen flasker med vann og jord fra det hellige land. Barna fikk komme én etter én opp til kateteret for å se på dette. Da det ble den lille tyskerungens tur til å se på herlighetene, pakken hun dem rett ned foran nesa hennes.

Liv Reidun Nybø fortalte ellers at hun fikk høre av flere at hun var for dum til å gå videre på skolen. Hun ble heller aldri invitert i selskap – kort sagt utestengt som vi ville sagt i dag.

Jeg kom også i kontakt med folk som vokste opp sammen med henne og som kjente familien hennes. Selv om de ikke var vitner til enkeltepisoder, kunne de bekrefte at det kunne være vanskelig å vokse opp som tyskerungen Liv Reidun i ei bygd ute på Jæren på 40 og 50-tallet..

Dessuten har jeg snakket med andre tyskerunger som kunne bekrefte omtrent den samme følelsen av å bli utestengt fra samfunnet. Dette viste også noe av forskningen som jeg referer til i adsaken. Jeg reiste blant annet til Bergen og intervjuet forsker Stein Ugelvik Larsen som nettopp hadde foretatt en større undersøkelse der han hadde intervjuet 336 krigsbarn og hvordan de opplevde etterkrigstida i Norge. Over 50 prosent svarte at de hadde hatt det vanskelig.

Anonymitet eller ikke

Liv Reidun har halvsøsken som fortsatt lever. De ble født etter krigen. Mora giftet seg nemlig på nytt og fikk barn med sin nye mann. Liv Reidun Nybø vokste opp hos besteforeldrene og hadde bare sporadisk kontakt med moras nye familie. Både mora og stefaren var nå døde. Ifølge Nybø selv så ville ikke moras nye familie ha noe snakk om «feiltrinnet» under krigen. Og forholdene her i Rogaland er tross alt gjennomsluktige.

Jeg valgte derfor å tone ned moras skjebne og nederlag selv om jeg satt med mye dokumentasjon og informasjon om henne, barnet og "Abteilung Lebensborn".

Jeg brukte heller ikke moras navn eller Liv Reidun Nybøs pikenavn.

Jeg valgte av samme hensyn heller ikke å nevne navn på bestemora selv om vi viste et bilde av to år gamle Liv Reidun sammen med henne en sommerdag ute på Jæren. Jeg konsentrerte meg om det lille barnet, tyskerungen, og hvordan det var for henne å vokse opp som eneste tyskerunge i bygda.

Skriveprosessen

Hun fortalte om flere konkrete mobbe-episoder, men jeg valgte ikke å ta dem med. Det var ikke antall episoder, men følelsen av å stå aleine for et lite barn jeg ville ha fram. Det var også det hun gjentatte ganger kom tilbake til. Liv Reidun Nybø var ingen stor historieforteller. Hun var knapp med ordene. Kanskje var det derfor jeg ikke oppdaget det som skulle bli ingressen før under en av «rewrightingene». -Jeg er et kjærlighetsbarn sa hun, og plutselig sto begynnelsen på reportasje klar. Eller sagt med andre ord. Det var det lille-store ordet som fikk reportasjeideen til å løsne. Hun hadde klart å holde opp bildet av seg selv som et kjærlighetsbarn.

JEG ER ET NS-BARN

Reportasjens to på trykk lørdag 22. februar

Kjersti Hunshamar bor nå i Sandnes, men vokste opp i Drammen. Hun er 57 år og ble født ett år etter at krigen sluttet. Far hennes var nazist og spilte bratsj i byorkesteret i Drammen. Hun ble kjent med farens nazifortid da hun som niåringen fant en konvolutt i skatollet hjemme. Inne i konvolutten lå rettsdokumentene. Hun hadde fått beskjed om ikke å røre skatollet. Dermed kunne hun heller ikke røpe det hun visste. I alle år etterpå bar hun alene på hemmeligheten. Hun kunne heller ikke fortelle foreldrene at hun ble systematisk mobbet på skolen på grunn av farens nazi-fortid. Krigen var et tabuemne i familien.

Først i godt voksen aldre turde hun å fortelle sin egen mann om hemmeligheten. Hun forteller historien sin for første gang offentlig i Stavanger Aftenblad denne dagen lørdagen den 22. februar 2003..

Aktualitet

Som tidligere nevnt, var dette andre del av en miniserie på to artikler om fiendens barn. Om høsten, noen måneder før artikkelen sto på trykk, hadde også Bård H. Borge gitt ut boka sin «De kalte oss nazi-yngel». Rogaland skal det være rundt 4000-5000 barn av nazister. Mange hadde vært vitne til oppveksten deres under og etter krigen. Dette burde med andre ord være et interessant lokalt tema sett i lys av at krigsbarna skulle få erstatning.

Artikkelen om tyskerbarna hadde gikk en viss snøballeffekt. Etter at den sto på trykk, kontaktet flere meg. Barrieren var på en måte brutt. De ville fortelle enten hva de selv hadde opplevd som tyskerbarn eller om tyskerungene i nabolaget sitt. Jeg fortalte at jeg nå jobbet med barn av nazister, og flere av dem hadde kunnskaper om nazi-ungene i nabolaget sitt. De hjalp meg med navn og kontakter. I tillegg tok noen nazi-barn selv kontakt og spurte om jeg ikke hadde tenkt å ta opp deres historie også – fordi den var så lik tyskerbarnas.

Jeg sendte ut «følere» på byen via kontaktnettet mitt om at jeg var interessert i å komme i kontakt med barn av nazister. Jeg fikk jeg fikk også hjelp hos historikere som hadde jobbet med temaet. Jeg fikk på denne måten kontakt med flere, men bare Kjersti Hunshamar fra Sandnes ville stå fram med navn og bilde..

Problemstilling

Jeg fant lite i den lokale etterkrigshistorien om nazi-barna. I det hele tatt er det lite å finne om barns opplevelser i denne typen lokalhistorie. Jeg valgte derfor å basere meg på nazi-barnas egne opplevelser slik de fortalte meg dem. I tillegg søkte jeg bakgrunns-kunnskap på nettet, og hos forskere, blant annet Stein Ugelvik Larsen, Baard H. Borge og fra boka «Barn under krigen» av Berit Nøkleby og Guri Hjeltnes,

De nazibarna som tok kontakt med meg, eller som jeg klarte å spore opp, fortalte omtrent den samme historien - om mobbing fra voksne og barn. Det var med andre ord kun de som hadde negative opplevelser som tok kontakt. Jeg fikk ingen henvendelser fra nazi-barn som hadde hatt det bra etter at krigen tok slutt. Det var kanskje en svakhet at jeg ikke kom i kontakt med de som hadde hatt positive opplevelser - for ikke alle i lokalsamfunnet reagerte med avsky og utestegning av barnet. Forsker Baard H. Borge har i boka si intervjuet 400 nazibarn. Omtrent halvparten fortalte ham at de hadde hatt det vanskelig. Det betyr med andre ord at halvparten har hatt det bra eller mer eller mindre bra. Når jeg likevel forsvarer det jeg gjør, er det fordi det er viktig å rette søkelyset mot de som tapte mest.

I intervjuet med Kjersti Hunshamar baserer jeg meg hovedsakelig på hennes egen fortelling. Jeg har ingen annen dokumentasjon enn den hun gir meg muntlig. Hun har ikke kopier av rettsdokumentene, og jeg ser ingen grunn til ikke å stole på historien hennes.

Det samme gjør jeg med de andre fra Rogaland som forteller om hvordan det var å vokse opp i skyggen av sine nazi-foreldre. Men Stavanger er tross at en mindre by, og forholdene er gjennomsløkte. Jeg kunne på den måten drive ytterst diskret research på de lokale navnene jeg fikk.

Anonymitet eller ikke

De nazi-barna som tok kontakt eller som jeg kontaktet, ville bare snakke om de fikk løfte om anonymitet – om jeg ser bort fra hovedintervjuet med Kjersti Hunshamar og og historien om hennes bratsjspillende nazi-far.

De fleste fortalte at farens nazi-tilknytning (for et var oftest far) med tida var blitt en familiehemmelighet. Noen, som de to søstrene jeg forteller om, hadde ikke engang fortalt sine egne barn at morfaren deres var frontsoldat og hadde kjempet på Østfronten. De ville kun la seg intervju under løftet om full anonymitet. De måtte helst ikke "bli gjenkjent", av folk i redaksjonen eller av det som sto i avisa. Og dette påvirket, som jeg seinere skal dokumentere, selve skriveprosessen.

Kjersti Hunshamar ville altså stå fram under fullt navn. Men jeg bestemte meg for ikke å offentliggjøre farens navn eller hennes pikenavn. Han var død og kunne ikke forsvare seg. Dessuten hadde han sonet ferdig. Hunshamar informerte selv øvrige familie om at hun ville "stå fram" i avisa.

Skriveprosessen

Kjersti Hunshamar var en god forteller. Jeg holdt meg som vanlig tett til det muntlige språket hennes for å gi historien hennes personlige koloritt. Intervjuet følger nesten kronologisk historien hennes slik hun fortalte den. Hun startet selv med å fortelle om episoden med skatollet. Jeg avbrøt ikke. Prøver ikke å fortolke. Det eneste grepet jeg gjør, er tidlig i teksten

å smette inn et avsnitt om at hun er én av rundt 100.000 NS-barn i Norge. Dette for å gjøre beretningen hennes allmenn.

De to søstrene i adsaken var altså som sagt livredde for å bli igjenkjent. Angsten deres smittet på en måte over på meg, og jeg valgte ikke å skrive konkret alder på ungene og heller ikke kjønn eller noe som kunne binde dem opp geografisk. Dessuten levde også faren iallfall på det tidspunktet artikkelen ble skrevet.

De fortalte meg at de var stolt over at faren sin. Han var en god mann, en idealist og en snill far og bestefar. Jeg forsto hva de mente, men samtidig var dette noe som måtte skrives med nennsom hånd – slik at det ikke kunne gi en bumerangeffekt. Man «forventet» jo nærmest at barna skulle ta avstand fra farens holdninger slik som den anonyme mannen på 62 år i samme artikkel. Han var glad i faren sin, bevares, «men det var noe mellom den. Dette at han kunne».

Slik var det ikke med de to søstrene. De var stolte av faren sin. «Han var idealist og kjempet for noe han trodde på – som i ettertid viste seg å være feil».